

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

Наталія ПАНЬКІВ

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ І АГРОТУРИЗМ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

**для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми навчання
спеціальності ІЗ “Туризм та рекреація”**

Видавець ФОП Марченко Т. В.
Львів

УДК 338.48-5:[502+63], JEL: L 83, Q 19, Q 21, Q 26.

*Рекомендувала до друку Науково-методична рада
Національного університету “Львівська політехніка”
(протокол № 89 від 20 червня 2025 року)*

Рецензенти:

Теребух А. А., д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри туризму Національного університету “Львівська політехніка”

Безручко Л.С., к.г.н., доц., доцент кафедри туризму Львівського національного університету імені Івана Франка

Стадницький Ю. І., д-р екон. наук, професор, пров. наук. співр. відділу регіональної екологічної політики та природокористування ІРД НАНУ

Укладач:

Паньків Н. Є., канд. біол. наук, доц., доцент кафедри туризму Національного університету “Львівська політехніка”

п 16 Екологічний туризм і агротуризм. Навчальний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності ІЗ “Туризм та рекреація” / Уклад. Н. Є. Паньків. – Львів: Видавець ФОП Марченко Т.В. – 410 с.

ISBN 978-617-8194-80-2

У навчальному посібнику “Екологічний туризм і агротуризм” висвітлено ключові аспекти екотуристичної діяльності, що сприяє формуванню у майбутніх фахівців комплексного світогляду на туризм як складну систему, в якій соціальні, економічні та екологічні компоненти перебувають у тісному взаємозв’язку. Особливу увагу приділено подальшому розвитку цієї системи на основі концепції сталого розвитку, зокрема: принципам сталого розвитку та екологічної відповідальності; аналізу туристичних ресурсів сільських територій; специфіці взаємодії з місцевими громадами; прикладам ефективного туристичного менеджменту в Україні та за кордоном. Посібник ознайомлює студентів із сучасними стратегічними напрямками взаємодії людства з довкіллям, формує розуміння підходів до сталого розвитку туристичної галузі, а також надає знання щодо визначення стратегічних орієнтирів та інструментів формування ефективних стратегій для суб’єктів господарювання у сфері туризму, з урахуванням актуального стану туристичного бізнесу в Україні. Посібник рекомендовано для використання в навчальному процесі закладів вищої освіти, а також може бути корисним викладачам, науковцям, молодим підприємцям у сфері туризму, працівникам туристичних агенцій та органам місцевого самоврядування, які зацікавлені у розвитку сталого туризму на території України.

ISBN 978-617-8194-80-2

© Паньків Н. Є

© Видавець ФОП Марченко Т.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	9
<i>1.1. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ</i>	<i>9</i>
<i>1.2. ПРИНЦИПИ, ФУНКЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ</i>	<i>16</i>
<i>1.3. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ</i>	<i>23</i>
РОЗДІЛ 2. ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО ГЕОМАРКЕТИНГУ	35
<i>2.1. ПОНЯТТЯ ПРО ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ</i>	<i>35</i>
<i>2.2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОГО ГЕОМАРКЕТИНГУ.....</i>	<i>39</i>
<i>2.3. ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ В СИСТЕМІ УРБООЕКОЛОГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ</i>	<i>42</i>
<i>2.4. КОНЦЕПЦІЯ ГЕОМАРКЕТИНГУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК БАЗОВОЇ ОСНОВИ СТАЛОГО РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ</i>	<i>49</i>
<i>2.5. ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ У СИСТЕМІ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН</i>	<i>52</i>
<i>2.6. СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ СТРАТЕГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ</i>	<i>56</i>
<i>2.7. СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ</i>	<i>58</i>
РОЗДІЛ 3. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ	61
<i>3.1. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....</i>	<i>61</i>
<i>3.2. ВПЛИВ РЕКРЕАЦІЇ НА ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ: ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ, ЛАНДШАФТ, АТМОСФЕРУ, ГІДРОСФЕРУ, ҐРУНТИ, РОСЛИННИЙ І ТВАРИННИЙ СВІТ</i>	<i>65</i>
<i>3.3. РОЗВИТОК ОХОРОНИ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ</i>	<i>70</i>
<i>3.4. ОХОРОНА І РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ.....</i>	<i>74</i>
<i>3.5. ЕКОНОМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ</i>	<i>80</i>
РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	85

4.1. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	85
4.2. ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОТУРИЗМУ	90
4.3. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ПРИРОДНО- ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	92
4.4. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	106
4.5. ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	112
РОЗДІЛ 5. ЕКОТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ	115
5.1. ПОНЯТТЯ ЕКОТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	115
5.2. ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	118
5.3. РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ТУРИЗМІ.....	122
РОЗДІЛ 6. ЕКОЛОГІЧНА СТЕЖКА ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ЕКОТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ	147
6.1. ПОНЯТТЯ “ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖКИ” ТА ІСТОРІЯ ЇХ ВИНИКНЕННЯ В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ	147
6.2. ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ, ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ТУРИСТИЧНИХ ЕКОМАРШРУТІВ.....	149
6.3. ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ ЯК БАЗА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ “СКОЛІВСЬКІ БЕСКИДИ”	167
ЕКОЛОГО-ПІЗНАВАЛЬНА СТЕЖКА “БУЧИНА”.....	174
РОЗДІЛ 7. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТУРИЗМУ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	180
7.1. ВПЛИВ ТУРИЗМУ НА ДОВКІЛЛЯ	180
7.2. НАЙВАЖЛИВІШІ ДЖЕРЕЛА ВПЛИВУ ТУРИЗМУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	182
7.3. ОСНОВНІ НАСЛІДКИ ВПЛИВУ ТУРИЗМУ НА ДОВКІЛЛЯ	184
7.4. НАПРЯМКИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	191
7.5. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ОСВІТИ.....	206
РОЗДІЛ 8. ЕТИКА Й БЕЗПЕКА ЕКОЛОГІЧНИХ МАРШРУТІВ	211
8.1. БЕЗПЕКА ТУРИСТИЧНОЇ ПОДОРОЖІ	211
8.2. СУТЬ ПОНЯТТЯ „БЕЗПЕКА В ЕКОТУРИЗМІ”, ЧИННИКИ НЕБЕЗПЕКИ ВИНИКНЕННЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ У ТУРИСТИЧНОМУ ПОХОДІ	214
8.3. ПСИХОЛОГІЧНІ ТА МЕДИЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ І КАТАСТРОФ	215

8.4. ВТРАТА ВОДИ, ПРОДУКТІВ, УКРИТТЯ, СПОРЯДЖЕННЯ	216
8.5. МЕНЕДЖМЕНТ БЕЗПЕКИ В АГРОТУРИЗМУ	218
8.6. ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА НЕБЕЗПЕКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ХАРЧУВАННЯМ ТУРИСТІВ	223
8.7. ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ	225
РОЗДІЛ 9. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА КОНЦЕПЦІЇ СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТА АГРОТУРИЗМУ	229
9.5. КЛАСИФІКАЦІЯ РЕГІОНІВ АГРОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	229
9.1. СУТНІСТЬ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	229
9.2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ І ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	232
9.2. ВИДИ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА	239
9.3. ОБ'ЄКТИ РОЗМІЩЕННЯ В СІЛЬСЬКОМУ (ЗЕЛЕНОМУ) ТУРИЗМІ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА	248
9.4. КЛАСИФІКАЦІЯ РЕГІОНІВ АГРОТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	251
РОЗДІЛ 10. МЕТА І МОТИВАЦІЯ ВИБОРУ ВІДПОЧИНКУ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ	258
10.1. МОТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІДПОЧИНКУ: ЇХ СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА	258
10.2. ТИПИ ТУРИСТІВ	260
10.3. ОСНОВНІ ФАКТОРИ ТУРИСТСЬКОЇ МОТИВАЦІЇ	263
10.4. ЕТАПИ УХВАЛЕННЯ РІШЕННЯ ПРО ПОКУПКУ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ	275
10.5. “БАР'ЄРИ” ЩОДО ПОДОРОЖІ	277
РОЗДІЛ 11. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ САДИБ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	282
11.1. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ B&B	282
11.2. ТИПИ B&B У СІЛЬСЬКОМУ ТУРИЗМІ	283
11.3. ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ	285
11.3. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОСУВАННЯ ТА ЗБУТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО АГРОРЕКРЕАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ	305
РОЗДІЛ 12. СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ У СУЧАСНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ ТА ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО - ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	309
12.1. ВИДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ	309

12.2. ВАРІАНТИ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІДПОЧИНКУ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ	311
12.3. СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ВИД ПІДСОБНОЇ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	313
12.4. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ТА ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ	314
12.5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	317
ДО ПРИКЛАДУ ІНТЕРВ'Ю ОЛЕКСАНДРА КОВАЛЯ КЕРІВНИКА ТУРИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ “ТУРІНФОРМ ЗАКАРПАТТЯ”, ЗАСНОВНИКА ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ “ШКОЛА СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ” - П'ЯТЬ КРОКІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ГРОМАДІ.	322
РОЗДІЛ 13. ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯМ ЗЕЛЕНИХ САДИБ В УКРАЇНІ.....	326
13.1. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ	326
13.2. БІЗНЕС - ПЛАНУВАННЯ ЗЕЛеноЇ САДИБИ	329
13.3. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОБЛАШТУВАННЯ СІЛЬСЬКОЇ САДИБИ	332
13.4. ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ГОСТИННОСТІ	334
13.5. РЕЄСТРАЦІЯ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ АГРОТУРИЗМУ.....	338
РОЗДІЛ 14. СЕРТИФІКАЦІЯ І СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПОСЛУГ ЗЕЛЕНИХ САДИБ ТА МАРКЕТИНГ ПОСЛУГ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ	352
14.1. СЕРТИФІКАЦІЯ ЗЕЛЕНИХ САДИБ	352
14.2. ДОСВІД КАТЕГОРИЗАЦІЇ АГРООСЕЛЬ У ВИБРАНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ	356
14.3. МАРКЕТИНГ ПОСЛУГ СІЛЬСЬКОГО ТА ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.	362
14.4. МАРКЕТИНГОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ГОСТИННОЇ САДИБИ	365
14.5. ВИДИ РЕКЛАМ ПОСЛУГ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ	366
РОЗДІЛ 15. ПЕРСОНАЛ ГОСТИННИХ САДИБ. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ. БЕЗПЕКА ТУРИСТІВ	372
15.1. ХТО І ЯК МОЖЕ ПОЧАТИ НАДАВАТИ ПОСЛУГИ ГОСТИННОСТІ?	372
15.2. ВИМОГИ ТА СПОДІВАННЯ ВАШИХ ГОСТЕЙ	378
15.3. ОСНОВНІ ЕТАПИ НАЛАГОДЖЕННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ З ГОСТЯМИ	381
15.4. ЯК ВИРІШУВАТИ КОНФЛІКТИ Й СПІРНІ ПИТАННЯ?	382

<i>15.5. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ВЛАСНИКІВ ГОСТИННОЇ САДИБИ</i>	387
ПІСЛЯМОВА	392
ЛІТЕРАТУРА.....	396

Вступ

У сучасному світі туризм вже давно перестав бути лише формою відпочинку — він перетворився на потужний інструмент сталого розвитку, збереження культурної спадщини, формування екологічної свідомості та джерело соціально-економічного зростання для сільських територій. Водночас, стрімке зростання туристичних потоків в умовах глобалізації вимагає глибокого переосмислення традиційних підходів до організації туристичної діяльності. У цьому контексті екологічний туризм (екотуризм) та агротуризм стають не просто актуальними — вони є необхідною відповіддю на виклики часу.

Екотуризм передбачає відповідальне відвідування природних територій з метою їх збереження, сприяння добробуту місцевого населення та екологічної освіти туристів. Він фокусується на унікальних природних об'єктах, дотриманні принципів сталого розвитку та мінімізації впливу на довкілля. Агротуризм, зі свого боку, — це форма туризму, що базується на інтеграції туристичної діяльності з сільським господарством, знайомстві з традиціями ведення господарства, сільським способом життя, місцевою кухнею та ремеслами. Обидва види туризму мають глибокі корені в українських традиціях гостинності та природолюбства, що дозволяє їм органічно розвиватися в межах нашої держави.

Навчальний посібник, створено для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчаються за спеціальністю ІЗ “Туризм та рекреація”. Його головна мета — надати ґрунтовну теоретичну базу та практичні знання щодо організації, розвитку, менеджменту та перспектив екологічного туризму й агротуризму в Україні та за її межами. Особливу увагу приділено сучасним підходам до планування туристичних продуктів, аналізу ринку, особливостям взаємодії з місцевими громадами, а також аспектам екологічної відповідальності та сталого менеджменту.

Актуальність теми екологічного туризму й агротуризму зростає і в умовах війни, адже відновлення українських територій, підтримка місцевих громад та розвиток малих форм підприємництва в сільській місцевості є ключовими завданнями повоєнного відновлення. Туризм у цьому сенсі виступає не лише джерелом економічного стимулу, але й інструментом психологічної реабілітації, соціальної інтеграції та збереження ідентичності. Студенти, які обирають цей напрямок, отримують не лише фахові знання, а й можливість зробити реальний внесок у майбутнє своєї країни.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ПАНЬКІВ Наталія Євгенівна

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ І АГРОТУРИЗМ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми навчання
спеціальності ІЗ “Туризм та рекреація”

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 23,83.

Видавець Марченко Т. В.
м. Львів, 79053, Україна, Перфецького 11 А, тел.+380503701957
e-mail: magnol06@ukr.net
<https://magnolia.lviv.ua>

Видавець Марченко Т. В.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 6784 від 30.05.2019 року,
видане Державним комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України

Надруковано у друкарні видавця ФОП Марченко Т. В.